

**Jagoda Marković, Šibenik u doba modernizacije,
Institut za povijest umjetnosti, Gradska knjižnica „Juraj Šižgorić“,
Zagreb-Šibenik 2009, 197 str.**

Nastala u okviru znanstvenog projekta Instituta za povijest umjetnosti naslovljenog *Urbanistički razvoj hrvatskih gradova u 19. stoljeću* te u sklopu poslijediplomskog autoričina istraživačkog rada, finaliziranog u disertaciji pod nazivom *Urbanistička transformacija Šibenika od 1860. do 1918.*, ova knjiga predstavlja značajno osvježenje i iskorak u hrvatskoj humanističkoj znanosti. To se jednako odnosi na inovativnost teksta i suvremenost u znanstvenom pristupu, kao i na bogatu opremljenost knjige, ponajprije u pogledu brojnih katastarskih prikaza, kako europskih, tako i hrvatskih gradova.

Kako je sama autorica naglasila u uvodu, knjiga je podijeljena na dvije velike cjeline, od kojih prva, pod nazivom *O fenomenu gradogradnje u 19. stoljeću*, prati razvoj urbanističkog planiranja na srednjoeuropskom i mediteranskom prostoru, dok je druga cjelina, *Transformacija Šibenika-uvjerljivo svjedočanstvo epohe*, koncentrirana na povijesni i urbanistički razvoj Šibenika u modernizacijskim procesima 19. i početka 20. stoljeća.

Prvi dio knjige (str. 21-67) sadrži kraći uvod, tri tematska poglavlja te opsežan popis korištene literature. U uvodnom dijelu pratimo sukobe teoretičara urbanog razvoja o potrebi poštivanja zatečenih povijesnih slojeva, tj. njihove različite poglede na stvaranje suvremenih gradskih cjelina. *Modeli velikog mjerila srednjoeuropskog i mediteranskog kulturnog kruga* (str. 25-32) poglavlje je posvećeno analizi urbanističkog razvoja paradigmatskih kontinentalnih i lučkih gradova, s naglaskom na potonje. U njemu pratimo dubinske urbanističke preobražaje Pariza, Berlina i Praga, ali također i Barcelone, Lisabona, Marseillesa, Napulja, Genove i Trsta. Poglavlje je upotpunjeno vrijednim katastarskim prikazima navedenih gradova u promatranom razdoblju.

Drugo poglavlje, *Urbanističke mijene hrvatskih gradova* (str. 33-35), znatno je kraće te donosi samo sažeti prikaz razvoja kontinentalnih hrvatskih gradova, Varaždina, Koprivnice, Karlovca, Zagreba, Osijeka i dr.

S druge pak strane, poglavlje *Novi identitet jadranskih gradova* (str. 36-58) slijedi istu logiku kojom je ispisano prvo poglavlje. Čitatelj se tako detaljno upozna s devetnaestostoljetnim razvojem jadranskih gradova, razvojno diferenciranih po geografskoj zadanosti prostora, na način da se na primjerima Dubrovnika i Korčule slijedio obrazac prilagodbe povijesnoj strukturi utvrđenog grada, dok se u ostalim gradovima nastojalo jezgru, putem rušenja zidina, otvoriti novim dijelovima grada te ih ujedno s njima integrirati. Poseban naglasak autorica stavlja na tri

grada koja su značajno promijenila svoj izgled u promatranom razdoblju, ponajprije zahvaljujući rastućoj važnosti njihovih luka, ali i smjelosti urbanističkih zahvata. Riječ je, u prvom redu o Puli, koja je kraj mletačke vladavine dočekala kao *raseljeno malarično naselje sa svega oko šest stotina stanovnika*, da bi se nakon odluke da postane sjedište vojne mornarice pretvorila u moderno urbano središte. Pored Pule, značajnije pratimo razvoj Rijeke i Splita, koji je preobražaj započeo još s francuskom upravom i zahvatima maršala Marmonta, a završio ga za vrijeme načelnikovanja Antuna Bajamontija u drugoj polovici 19. stoljeća. Pored spomenutih gradova, autorica navodi i kraće prikaze razvitka Opatije, Bakra, Kraljevice, Novog Vinodolskog, Senja, Zadra i Trogira, a poglavlje je također upotpunjeno brojnim autentičnim slikama i katastarskim prikazima svih navedenih gradova u promatranom razdoblju.

Prvi dio knjige zaključuje iscrpan popis korištene literature (str. 59-67).

Drugi dio knjige nalovljen *Transformacija Šibenika-uvjerljivo svjedočanstvo epohe*, posvećen je razvoju Šibenika kroz 19. stoljeće, istovremeno pružajući pregled društveno-političkog razvoja u kontekstu sveopćih europskih kretanja, a potom i analizirajući konkretan urbanistički i graditeljski učinak u svim gradskim cjelinama.

Povijesno-prostorni okvir (str. 73) donosi kratak prikaz šibenske povijesti do 19. stoljeća. U drugom pak poglavlju *Prva polovica 19. stoljeća-nestabilno razdoblje političkih i društvenih mijena* (str. 74-86), čitatelj se upoznaje s nasljeđem francuske uprave u gradu, ponajprije u vidu izgradnje cestovne mreže i integracije s gravitirajućim mu prostorom, ali i po pitanju razvitka školstva. Zatim pratimo uvođenje druge austrijske uprave i stabilizaciju prilika, koja rezultira postupnim razvojem pomorsko-trgovačkih i manufakturnih aktivnosti, značajnom ulogom istaknutih obitelji, poput obitelji Makale i Inchiostri, no ujedno pratimo i pojavu intelektualnih i političkih previranja, kao i demografska kretanja.

U *Prijelomnom razdoblju Šupukove ere* (str. 87-91) ukazuje se na značajan politički i gospodarski iskorak u drugoj polovici stoljeća, prepoznatljiv u pobjedi Narodne stranke s Antom Šupukom na čelu, izgradnjom pruge Siverić-Knin, počecima rudarskih iskapanja na Promini te snažnim protoindustrijskim razvojem. *Komunalne akcije i procesi industrijalizacije* (str. 92-96) u prvom redu prate nastojanja na izgradnji željeznice, ali i epohalno pokretanje hidroelektrane na Krki.

U poglavlju *Preobrazne slike grada* (str. 97-119) detaljno pratimo sve urbanističke zahvate u gradu, od rušenja dijela zidina, proširenja luke, izgradnje novog željezničkog kolodvora u jugoistočnom dijelu grada, uspostavljanja novih komunikacijskih pravaca u samom gradskom središtu, izgradnju novog stambenog bloka na Kazališnom trgu te rekonstrukciju zgrade *Lege nazionale*.

Pozornost je u sljedećem poglavlju posvećena obalnom prostoru, ponajprije putem izgradnje Biskupove palače. U *Integraciji grada i predgrađa* (str. 127-151) najveća pozornost posvećena je izgradnji stambenih višekatkica uglednih gradskih

obitelji Mattiazzi, Inchiostri, Meichsner i Iljadica, izgrađenih od strane poduzetnika Battigellija i Cinottija. Uz ovakav urbanistički iskorak grade se i javne zgrade građanskog učilišta, suda i bolnice, a grad je od 1877. godine željeznicom povezan s Perkovićem.

Završno tematsko poglavlje knjige *Novo gradsko središte-estetski projekt urbane paradigme 19. stoljeća* (str. 151-171) ponajprije je koncentrirano na visoko suvremene sadržaje epohe, poput izgradnje Narodnog kazališta, hortikulturnog uređenja, formiranje središnjeg trga te spomeničke investicije, najreprezentativnije ostvarene u spomeniku Nikoli Tommaseu. Kraće zaključno razmatranje *Doba modernizacije u suvremenoj slici grada* prati utjecaj socijalističkog razdoblja te iskazuje bojazan za očuvanje gradskog ambijenta u suvremenom dobu. Drugi dio knjige također je bogato opremljen brojnim slikovnim prikazima Šibenika u promatranom razdoblju, a knjiga je dopunjena prikazom arhivskih izvora, porijeklom slikovne građe, te kazalom imena i mjesta.

Ova knjiga je savršen primjer poticajne i nužne interdisciplinarnosti u promatranju urbanih fenomena modernizacije, zahvaljujući čemu je uspjela integrirati urbanističke, historiografske, povjesničarsko-umjetničke i sociološke paradigme, ujedno kontekstualno promatrajući temu u općeeuropskim kretanjima. Stoga je, čak i kad ne bi bila atraktivno opremljena kartografskim i slikovnim izvorima, knjiga *Šibenik u doba modernizacije* pravo osvježenje u hrvatskom humanističkom naslijeđu te se nadati da će služiti kao poticaj za daljnja istraživanja, kako samog Šibenika, tako i drugih hrvatskih gradova.

Dragan Markovina